

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА ПО БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Венцеслав Стефанов Шолце

Симеон Радев в българската култура от началото на XX век

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.1. Филология (Българска литература – Българска литература след Освобождението до Втората световна война: документални и биографични подходи към литературната история)

Научен ръководител:
Проф. дфн. Милена Кирова

СОФИЯ
2020

Съдържание:

I Въведение. Обект, предмет, основни понятия - 3

II Прогрес, разум, инцидент. „Катастрофата с „Титаник“ на Симеон Радев и вестник „Воля“ - 10

III Схващания за журналистиката, образи на журналиста. Убягващото самопознание - 11

IV Политическият мъж. Логичност и действеност - 12

V Оттегляне на подписа. Изображения на жената в публицистиката на С. Радев - 13

VI Дипломацията: реторика на граничността - 14

VII Реторики на македонското - 14

VIII Метаистория. Метаисториография - 15

IX Възможно, необходимо, вероятно, случайно. Събитийните връзки в историята - 16

X Подвижният образ: княз/ цар Фердинанд в Симеон-Радевото творчество - 18

XI Образование, държава, народ - 19

XII Естетическото: прегъване на лабиринта - 19

XIII Симеон Радев и д-р Кръстю Кръстев: диалог и несъотносимост - 20

XIV Заключение - 21

XV Приноси на дисертационния труд - 22

Цитирана литература - 24

I. Въведение. Обект, предмет, основни понятия

Общата цел на изследването е интерпретацията на публицистичното и литературнокритическото творчество на С. Радев от началото на ХХ век като елемент от дискурсивните процеси в българската култура от същия период посредством определен автотекстуалистки метод, преосмислен в деконструктивистка перспектива.

С оглед на целта изследването се опитва да сглоби една възможно най-отворена литературноисторическа система, като умишлено черпи от разностранни източници и същевременно реинтерпретира почерпените теореми съобразно заемащата позиция, при което една от следваните цели ще бъде да бъдат преустроени на концептуалните предпоставки на литературноисторическия емпиризъм. Постигането на литературноисторически емпиризъм обаче ни най-малко не предполага въздържане от теоретизъм или опит за завръщане към „изчистеността“ на някакъв атеоретичен позитивизъм. Точно обратното, настоящото изследване изрично насочва своите подчертано теоретични усилия към моделирането на един интерпретативен апарат, който да позволява разгръщането на възможно най-обширна и разнопосочна множественост, каквато би се предполага от един радикален емпиризъм. В случая следователно ще възприемам употребявания от Дарин Тенев термин *модел* с вложения в него комплекс от квазиметодологически похвати, до голяма степен произлизащи от известно отношение спрямо теоретическото писане на Ж. Дерида: „Наивност е да вярваме в собствената си наивност. При изграждането на теоретичен модел следователно би било най-добре да се експлицират собствените предпоставки и позиция (...) В процеса на изграждане на модела обаче, доколкото той се придържа максимално към произведението, към единичността и своеобразието на полето, което чертае в наслагването на своята потенциалност върху неговото, той, моделът, предполага надхвърляне или поне излизане от границите на всяка отделна теория, а това позволява и критическо преосмисляне на отделни теории с оглед на обсъждания проблем (...) Някоя теория не може да остане непроменена след среща с творба на изкуството”¹.

Изхождайки от дадения подход, изследването се спира на следните формулировки относно обекта и предмета си. Обект на настоящото изследване е творчеството на Симеон Радев, обнародвано в периода между 1901 и 1912 г. , взето като отграничено от собствено име множество от текстове, обвързани с множество странични социокултурни процеси.

¹ Тенев, Д. *Фикция и образ. Модели*. Пл.: Жанет-45, 2012, 111.

Предмет на настоящото изследване е творчеството на Симеон Радев като множествено-незавършила дисеминирана автотекстуална единичност, чиято нееднозначна многообразност остава несводима към какъвто и да било надстоящ извънтекстов и културноисторически ред, поставяйки под въпрос самото наличие на последните.

Напълно условно определените и изискващи необходимо теоретическо доразработване цели на изследването биха могли поне на този етап и в най-общ вид да бъдат формулирани в следните няколко пункта:

1) Разгръщане на възможно най-пълна, подробна и нюансирана интерпретация на текстовете на С. Радев от посочения период, която да удържа единичността на неговото писане. Това се налага както от зачатъчността и оскъдността на изследванията на Симеон-Радево творчество, така и с оглед на отвореността му към идни интерпретативни трудове и към актуалните му идеологически употреби. Радикаломпиричният подход, апоретично четящ Симеон-Радево творчество едновременно като типологически нередуцируемо и несамотъждествено-множествено писане, ще трябва да отработи изпълващите го разнообразни възли на нерешимост или нееднозначност. Последните имат непосредствено отношение към изводимостта на смислово състоятелни значение от текстовете му и следователно – към валидността на класификационно-интерпретативните дефиниции, които идиолектът-Радев би могъл да получава. Този ход се свързва с разгръщането на Симеон-Радево творчество като неустановимо разбягваща се множественост от дискурсивни следи, която не постига тоталността си в нито един отделен момент или период, оставяйки парадоксално затегната в единичността на собственоименния подпис.

2) Интерпретиране на реторико-текстовите движения, през които идиолектът-Радев позволява да бъде четен извън захвата на определени социоинституционални, политологически, психологически, идеологически, културологически, литературоведски и пр. подобни класификации. Следователното самата дихотомия между текст и контекст ще следва да бъде пропускана и реинтерпретирана.

3) Закотвяне на интерпретативната работа на нивото на текста в серия близки прочити (при специфично вдигане на котвата поради разтваряната от деконструктивните процедури несамотъждественост на текстовете) и релативизиране на неизбежните типологизаторски понятия посредством очертаване на емпиричната несводимост на текстовете поради смисловата им нееднозначност.

4) Суспендиране и възможно най-основна релативизация на аксиологическите апарати за оценностяване на името Симеон Радев и на съответните му метонимични залози.

Основните понятия на труда, кореспондиращи с формулировката на заглавието му, са приблизително следните: *литература*, *култура*, *литературен период* и *идиолект*. В хода на изложението те получават следните формулировки:

1) Литература: *Литература* представлява название или по-скоро белег, графема на определено писане, което никога не се стабилизира в завършена и познаваема идентичност поради неизкоренимата си несамотъждественост и подривната работа на другостта в сърцевината на своята (не)структура. Поради всичко това литературата се намира в постоянна трансформация, правилата и границите ѝ се оказват коренно разколебани, иманентни на процеса на непрестанното си пренаписване и преподаване. Литературата е дискурс, работещ през безкрайна потенциалност, безкрайно отлагащ застиването си в налична същност, в дефинируема *литературност*, доколкото никога не се изчерпва с нито една от актуализациите си (с нито една интерпретация, теорема, дефиниция и пр.), винаги вече подкопавайки и релативизирайки опитите за улавянето си: „Литературата се продънва в собствената си безкрайност. Ако този наръчник по литература е предназначен да каже нещо, в което на този етап ние имаме известно основание да се усъмним, то той би провъзгласил преди всичко, че няма – каквато и да било, макар и в малка степен – литература; че при всяко положение няма есенция на литературата, няма истина на или за литературата, няма литературно бъдене или бъдене-литературна на литературата”², литературата е „*изключението на всичко*“³. Поради този ефект на предугаденост и вписаност на изследователската инстанция в потенциалността на литературния текст, изследването следва да се откаже от претенциите си за метапозиция и да отбележи уловеността си в ефектите на *differance*.⁴

Интерпретирането на публицистичните текстове посредством литературнотеоретични подстъпи се произтича от възможността на литературната теория на моделите да предостави подстъпи за едно

² Derrida, J. *Dissemination*, The Athleon Press, London, 1981, 223. Срв. също 3-4, 54, 56, 223, 262, 280, 284.

³ пак там, 56, к. а., срв. връзката, която се извежда между литературата и разпобителните ефекти на „гънката“, пак там, 258-259, 270.

⁴ Срв. също Женет, Ж. *Фигури*. С.: Фигура, 2001, 69; Барт, Р. *Въображението на знака*. С.: Народна култура, 1991, 468; Неделчев, М. *Литературноисторическата реконструкция*. С.: Просвета, 2011, 10-11.

нетрансцендентно четене (според формулировката на Жак Дерида⁵), съобразно чиято перспектива разглеждането на културните системи би могло да се пренареди, тръгвайки например от прозрачността на текста и контекстуалната зададеност на смисъла дори на текстови разновидности с предполагаемо еднозначно-стабилни послания, каквато до голяма степен бива публицистиката. Симеон-Радевата публицистика следователно няма да бъде четена като миросгледен израз, идеологически проводник или отражение на действителността. Реалността, която се манифестира като аксиоматичен елемент на публицистичния реализъм, представлява условна конструкция, дискурсивен „ефект“ според релевантната формулировка на Ролан Барт.⁶ възможността публицистиката на Симеон Радев да бъде интерпретирана в перспективата на една автотекстуална рамка, на едно единично писане, което не се поддава на редуцирането си до прозрачен документ или достоверно свидетелство за „външните“ нему процеси.

2) Литературен период: Комплексната несамотъждественост на литературното произведение – литературната потенциалност – разтваря несамотъждествеността на литературната система и подрива валидността на представянето ѝ като линия от синхронни срезове, от *литературни период*. Ако *периодът* вече не може да дава сигурна опора на интерпретацията, то тогава той следва да се преосмисли като произволно-относителна условност, подлежаща на преразглеждане и лишена от неопровержима истинност. Литературноисторическият разказ не разкрива миналото, а го изобретява през подбора и интерпретирането на документалните следи през неопределимо множество от възможни хронологично-периодизационни схеми, както обобщава Милена Кирова: „в литературата всички граници от исторически тип са условни, а често и невъзможни (...) Литературата от своя страна притежава специфика, която се съпротивлява на лесния историзъм, на самата идея за ясно изразени, категорично конструирани граници“⁷. Относителността на разграниченията следователно предполага, че хронологическият обсег на настоящото изследване трябва да се схваща не като уловено в системността си компактно-синхронно присъствие, а като един измежду безкрайно многото възможни подстъпи към една мрежа от текстове, която винаги ще се изплъзва от окончателно си фиксиране поради несамоидентичността си. Изведените тук съображения непосредствено

⁵ Derrida, J. *Acts of Literature*. Routledge: London & New York, 1992, 44-45.

⁶ Barthes, R. *The Rustle of Language*. University of California Press, Berkeley & Los Angeles, 1986, 139.

⁷ Кирова, М. *Българска литература от Освобождението до Първата световна война, част I*. С: Колибри, 2016, 14-15. Вж. също Пелева, И. *Възраждания. Българистични студии*. С.: Литературен вестник, 1999, 174-175.

участват в композиционното структуриране на настоящото изследване като опит за моделирането на множествеността на историческия процес, което дори „консервативният“ проект на Михаил Неделчев е склонен да маркира като конститутивно условие за литературната история⁸.

3) Култура: С оглед на възприетата позиция и изработения подход *културата* би следвало да бъде дефинирана като плоскостно и децентрирано, непредзададено и неопределимо мрежообразно множество от предполагаеми артефакти и техните възможни разнопосочни релации или взаимодействия, съществуващо в процес на постоянно перформативно трансформиране. Нестабилната множественост на културните процеси се разтваря от апоретичността на времето⁹ и предполага моделиране на културата, което вече няма как да работи през дихотомията текст/ контекст като описание на взаимовръзката между литература и култура. Символното действие никога не би постигало сигурна смислово-комуникационна ефикасност поради невъзможността на хибридно-множествената текстура на културата да му предостави гаранцията на завършен и оцелостен контекст, на тоталността на някакъв език, код, парадигма, хоризонт, свят и пр. Единният език или единният код представлява единствено условно-временен, локален и случаен конструкт, оставащ иманентен на изказванията, които го постулират и преутвърждават, произвеждайки т. нар. *ефект на парадигмата*.¹⁰ От моделиращата мрежа на литературноисторическата или културноисторическата интерпретация съответно зависи по какъв начин и в каква степен на комплексност ще се конфигурират културните връзки, при което всеки модел ще остава не само непълен, но и релативизиран поради подривната убегливата междинност на релацията и различието.¹¹ От гореочертаната комплексност на културните процеси произтича, че конструктът „нация“ като начин за обобщителното редуциране на тази комплексност ще бъде винаги вече белязан от апорията, която Хоми Баба формулира като разлом между „педагогическото“ и „перформативното“ му артикулиране. Именно тази апория разтваря и възможността за очертаването на *малцинствени дискурси*, несводими към нормативния език на някакъв доминантен център и подкопаващи хегемонните му претенции: „Щом лиминалността на нацията пространство [nation-space] е установена и означаващото различие е обърнато от

⁸ Неделчев, М. *Литературноисторическата реконструкция*, 11-13.

⁹ Тенев, Да. *Отклонения. Опити върху Жак Дерида*. С.: Изток-Запад, 2013, 127.

¹⁰ Тенев, Д. *Отклонения*, 234-235.

¹¹ Вж. Латур, Б. *Реасемблиране на социалното*. С.: Изток-Запад, 2007, 193, 291, 347.

„външната“ граница към „вътрешната“ крайност, заплахата на културното различие вече не се припокрива с препятствието на „другия“ народ. Тя става въпрос за другостта на народа-като-единство. Националният субект се разломява в етнографската перспектива на съвременността [contemporaneity] и предоставя едновременно теоретична позиция и нарративни правомощия на маргинални гласове и малцинствени дискурси“.¹² Всеки културен дискурс, всяка серия от културни взаимодействия може да бъде единствено малцинствена по силата на *архи-малцинствеността* или *архи-локалността* на културата. Нерешимостта на културните взаимодействия – комуникацията като дисеминация, – позволява на националисткия (или стамболовисткия, македонския, монархисткия и пр.) идиом да се установи, подкопавайки го през случайността и локалността на перформативната му реализация. Националната специфичност следователно не би могла да изчерпва комплексността на това, което можем да наречем *българска култура от началото на ХХ век*.¹³ Последната не би могла да се подлага на процедура, различна от своето (повече или по-малко осъзнато) относително моделиране като множество от несигурни взаимовръзки между незаобиколимо нееднозначни артефакти, чиито препращания се преплитат с безкрайно много околните дискурси. В националното винаги вече гнезди ненационалното – и в това се състои автохтонността на културата, включително и на *българската култура*.¹⁴

4) Идиолект: литературноисторическите идиолектни модели всъщност представляват една от пределните форми на малцинствен дискурс, оставащ единичен и непретопяем в обхващаща го тоталност. Изначалната множественост и опространственост, малцинствената неединност на културата е условието, поради което става възможно да се провеждат изследвания, съсредоточени върху идиолекта и върху собственото име като граница на текстовостта. В случая изследването се опира на и се оттласква от автотекстуалистката теория на Радосвет Коларов¹⁵. В този смисъл хипотезата на изследването гласи, че на равнището на литературноисторическото моделиране авторът се манифестира като определено собствено име, което функционира като един от възможните дискурсивни механизми за класифицирането и един от възможните прагове при интерпретирането на артефактите: авторството, собственоименната инстанция е само един измежду неопределимото

¹² Bhabha, H. *The Location of Culture*. London & New York: Routledge, 1994, 151.

¹³ Срв. Хранова, А. *Езикът и неговите речи*. С.: Фигура, 2000.

¹⁴ Срв. Шолце, В. „Строителите на съвременна България”: въвеждане извън национализма“ – Ввв: *Филологически форум*, бр. 1 (5), 2017, 51-61; Шолце, В. „Преплитане на преплетеното“ – В: *Colloquia Comparativa Litterarum*, Vol. 4, № 1, 2018, 124-128;

¹⁵ Коларов, Радосвет. *Повторение и сътворение. Поетика на автотекстуалността*. С.: Просвета, 2009

множество от възможни интерпретативни обрамчвания. Доколкото обаче въпреки единичността си идиолектът се конституира чрез вписване в наличните вече езици, той остава белязан от апоретичната нерешимост между собствено и несобствено, единично и споделено, реч и език – между *идиос* и *лексис*, – при което остава да обитава самата междина на *differance*, която винаги вече поставя под въпрос едновременно идентичността и на „двете“. Последната удържа едновременно крайността на единичното писане, на единичния *идио*-лект, през която разтваря безкрайността, несамотъждествеността и множествеността на реитерирания от този *идиолект* културноезикови белези. Споделимият културен език функционира единствено през апорията на разпиляването си из множеството крайни идиолекти. Артикулирайки езика, пишейки на дадения от другаде език, парадоксално едновременно собствен и чужд, идиолектът го допълва и разкъсва, вписва се в него и го трансформира, разтваряйки нееднозначността му и оставайки „сам по себе си“ несамоидентичен и събитийно пренаписващ се. Поради това и подходът на изследването се стреми към преизобретяване, реинтерпретиране, пренареждане на определена част от текстовите следи *на* и *за* идиолекта-Радев, за да изпише самото му различие със себе си. Това предполага радикаломпиричния подход, очертан по-горе, съобразно който Симеон Радев – идиолектът-Радев – никога не би могъл да бъде захванат като доловимо присъствие чрез обобщаващата операция на определено понятие, което да го изчерпва. В този смисъл изследването на идиолекта-Радев единствено ще се опитва да проследява възможните маршрути за интерпретацията на автотекстуалния му корпус, без да се спира на който да е маршрут като окончателен или предпочитан. Безкрайността на възможните маршрути – ефект на нерешимостта и единичността на идиолекта, на неговата потенциалност, чиято демонстрация ще имам за цел да отиграя, – произвежда именно момента на неразкриваемост и неразчетимост, който прави идиолекта-Радев неуловим. Цялото следващо изложение цели да очертае следите от тази неразчетимост и отвореност, обърнати към възможността за безкрайното си преосмисляне.

II. Прогрес, разум, инцидент. „Катастрофата с „Титаник“ на Симеон Радев и вестник „Воля“

Преосмислянето на релевантността на критически предполагащите идейно-тематични доминанти на Симеон-Радевото творчество посредством близкото четене и културноисторическото реконтекстуализиране на късния текст „Катастрофата с „Титаник“¹⁶. Направен е опит за усложняването, макар и не за отменянето, на една от „обичайно“ прилаганите към идиолекта-Радев схеми, определяща четенето му изцяло през кодовете на някаква социологически или политологически актуална референция. Този конкретен маргинализиран текст поради специфичността на тематиката си (с оглед на преимуществено политологичния профил на Симеон-Радевото творчество) дава подстъп в перспективата на проблематизацията на някои от основни допускания на литературознанието и хуманитарните науки като цяло. „Катастрофата с „Титаник“ тематизира корабкрушението, което има особени културноисторически измерения в качеството си на концептуален фигуратив¹⁷. Тези измерения включват възможността и наложителността на преразглеждането и преосмислянето на някои фундаментални културни идиоми. Един от тях е надеждността на рационалността (метонимично представяна от техническия обект на машината) като средство за постигането и удържането на определени ефекти, което С. Радев често е бил склонен да утвърждава, включително и около периода на написването на статията за „Титаник“.¹⁸ Катастрофата на техническия обект се осмисля като проблематизация на самата връзка между техниката и човека, между употребявания инструмент и употребяващия го действащ субект: „И плодът на човешкото усилие се показва, пред тоя къс от лед, такъв, какъвто е: мъничък и мимолетен“¹⁹. Техниката би трябвало да представлява система за господство над природата, доколкото функционира като плод на човешките усилия и човешкия гений, тоест доколкото поддържа връзката си със субекта на изобретяването и бива инструментализирана, за да увеличава неговото благоденствие и да осъществява прогресивното движение на човечеството. Инцидентът не разрушава просто един технически обект, а разкрива една сякаш изначална особеност не само на всеки един технически

¹⁶ „Катастрофата с „Титаник“ – Във: „Воля“, 14. 04. 1912 г., 1.

¹⁷ Вж. Blumenberg, Hans. Shipwreck with Spectator. Paradigm of a Metaphore of Existence. Cambridge & London: MIT Press, 1997

¹⁸ „Предизборните агитации и общественото настроение“ – Във: „Воля“, 27. 04. 1911, 1; „Народното въстание в България и мерките на правителството“ – Във: „Воля“, 10. 05. 1911, 1; „Принципите и държавата“ – Във: Воля, 25. 02. 1912 г., 1; „Трите основни стремления на съвременните държави“ – Във: „Воля“, 19. 02. 1912, 1; „Анкетата на един социалист в Македония“ – Във: „Воля“, 22. 07. 1911, 1

¹⁹ „Катастрофата с „Титаник“, 1.

обект, но изобщо и на всеки един плод на човешкото усилие, като разкрива същността му, като го показва такъв, какъвто е: изначално краен и уязвим, временен и разрушим. текстът може да се интерпретира като произведение, което поставя под въпрос самата процедура на интерпретирането, при което обаче самият смисъл на текста става незаличимо нестабилен, незавършен и в крайна сметка неуловим. „Катастрофата с „Титаник“ се изплъзва от предполагаемите политически функции на вестникарската платформа на „Воля“, но и от националистко-рационалистките митологеми на тълкувателите или на собствените самотълкувания на идиолекта-Радев.

III Схващания за журналистиката, образи на журналиста. Убягващото самопознание

Главата разглежда описанията на журналистическия труд в идиолекта-Радев като една от възможните форми на авторефлексията му, при което рефлексивното обръщане на самоопределянето се очертава като една (не)възможна операция. През нея винаги се произвеждат смислови различия и никога не се постига кохерентността на някаква установима идентичност на идиолекта. Опитите за самоартикулиране на идиолекта-Радев единствено множествяват и разклоняват смисловите му следи. Ключовите понятия на журналистическия дискурс (безпристрастност, обективност и пр.) в се оказват нееднозначни при автотекстуалното си интерпретиране, доколкото идиолектът-Радев допуска възможността за смесването и взаимопреплитането на субективното и обективното, пристрастното и безпристрастното, достоверното и фикционалното/въображаемото и пр. Образът на журналиста в творчеството на Симеон Радев остава до последно образът на журналиста и не достига до целостта на образа на журналиста. „Журналистът“ остава сноп от образи с неустановимо много възможни значения. Формулировките на журналистиката представляват непрекъснато отместване, което описва траекторията на пълна разнопосочност, която не застива в единна авторова инстанция, способна да подsigури каквато и да е безусловна смислова пълнота било на метажурналистиката, било на саморефлексивното конституиране на някакъв авторов субект.

IV. Политическият мъж. Логичност и действеност

Главата се заема с реинтерпретирането на политологическата проблематика в Симеон-Радевата публицистика, с която, както гласи едно възможно предположение, С. Радев изгражда широката си известност и репутацията си като журналист в началото на XX век. С. Радев трайно влага усилията си в областта на политическия живот било като деец на ВМОРО, идеолог на Народнолибералната партия, историк на следосвобожденското държавно-обществено развитие, дипломатически представител, съветник по политически и дипломатически въпроси или поне като политически анализатор по страниците на печата. По време на следването си той многократно посреднички на ВМОРО и издава двата си списвани на френски вестника за целите на организационната пропаганда. Още от ранните етапи на публицистичната си кариера С. Радев налага името си като експерт по Македонския въпрос посредством сказките, които държи в София, и посредством обширната си публицистична продукция, посветена на вътрешно- и външнополитическите специфики около македонското бунтовническо движение. Сетне като сътрудник и по-късно като главен редактор на „Вечерна поща“ С. Радев създава обширно творчество върху проблемите на международната политика и дипломатическите отношения. Като пратеник на „Вечерна поща“ в периода 1903-1908 г. нееднократно пътува в чужбина (Белград, Рим, Париж, Южна Франция, Милано, Москва, Лондон и пр.), което му позволява да се запознае от първа ръка с политико-дипломатическите отношения в Европа, да интервюира европейски държавници и дори да се внедри и да изгради връзки в някои издигнати политически и обществено-културни среди на Запад. Междувременно не престава да коментира и актуалните политически въпроси от Княжеството и да участва в дебатите около положението на Македония. След 1905/ 1906 г. докъм края на Междусъюзническата война открито заема страната на Народнолибералната партия и дори редактира и списва вестник „Воля“ (1911-1912 г.), обикновено считан за официоз на народнолибералната група около д-р Никола Геннадиев. Близкото четене на политологическите статии на С. Радев ги преразглежда през концептуалния персонаж на политическия мъж, който интерпретацията третира преди всичко като културно-дискурсивна и аксиологическа фикция. Културната условност на политическата фактография и политологичните интерпретации се откроява допълнително през обвързването си с въпроса за политическото ораторство

и по-общата перспектива на политическата реторика в идиолекта-Радев. Обвързването на реторика и политика идва от това, че в идиолекта-Радев ораторството се вписва в политологичния план и натоварва с политическа конотация въпроса за формата и смисъла на изказването в качеството му на перформатив. Именно през нейния подстъп се прави опит за деконструирането на политологическата проблематика в Симеон-Радевото творчество.

V. Оттегляне на подписа. Изображения на жената в публицистиката на С. Радев

Главата представлява опит за радикалното деконструиране на системата от родовополови маркери в Симеон-Радевото творчество. Последната несъмнено би могла да изглежда като една от твърдо фиксирани догми на това творчество, едва ли не най-непробиваема в еднозначността си, при което единствено детайлното автотекстуалистко взаимно съотнасяне между текстовете позволява да бъдат открити движенията на разподобяването на идиолекта. Този процес преминава през пренареждането на опозицията между мъжко и женско с всички прилежащи нейни подсистеми от опозиции. Изследването започва с опита за реконструкция на родовополовите стереотипи в публицистиката на С. Радев чрез прочит на мистификационния цикъл „Беседи на една парижанка върху модата“²⁰, стигайки до проблематизация на техните догматични стойности при разглеждането на циркулирането на родовополовите предикати в текстове от социо-политологичния дял на Радевата публицистика. Деконструкцията на родовополовите стереотипологични опозиции в идиолекта-Радев на свой ред допълват усложняването на политологичните догмати, анализирани в предишната глава.

²⁰ Напр. „Беседи на една парижанка върху модата“ – ВЪВ: Вечерна поща, 22. 12. 1902 г.; „Беседи на една парижанка върху модата“ – ВЪВ: Вечерна поща, 23. 06. 1903 г.; „Беседи на една парижанка върху модата“ – ВЪВ: Вечерна поща, 29. 06. 1903 г.; „Беседи на една парижанка върху модата. В Двореца на Жената“ – ВЪВ: Вечерна поща, 17. 02. 1905 г. и т. н.

VI. Дипломацията: реторика на граничността

Дипломацията се извежда като още една от формите на другостта, която пронизва Симеон-Радевото творчество, дестабилизира структурите му и позволява интерпретативното му пренареждане. Дипломатическата работа се свързва премного с определена манипулативност при употребата на кодовете, с белезите на определено различие между повърхността на езиковото (устно или писмено) изказване и подмолно-скритите дълбочини на същинското съобщение. Дипломатическото изкуство ще се оказва свързано с изкуството на измамата и стратегически оправданото заблуждаване, поради което и дипломатическата проблематика се оказва още един от пунктовете, в които автотекстуалните взаимодействия в идиолекта-Радев довеждат до разпадането на политическите аксиологии и обуславящите ги логоцентрични противопоставки между истината и лъжата, знака и съдържанието, видимото и невидимото, собственото и чуждото и пр. Изображенията на дипломацията и/ или дипломата в Симеон-Радевото творчество биха могли да се очертаят като набелязване на редица подривни аспекти на речта и действието, които не отговарят на многократно налагани нормативни постулати за последователност, решителност, искреност или ясност на действията и речта. Образът на дипломацията набелязва серия от отклонения от логоцентричната аксиоматика, които в множество от случаите биват експлицитно отречени.

VII. Реторики на македонското

Главата разглежда проблематиката на Македония, на т. нар. Македонски въпрос, на македонското освободително движение и пр., която представлява един от най-разпространените филтри, които регулират рецепцията и осмислянето на политическата и творческата биография на Симеон Радев, особено в периода след 1989 г. Макар че въввлечеността му в македонското движение (заедно с публицистичната му кариера) отваря вратите на С. Радев за попрището на политиката и дипломацията, обстоятелството четене на неговите македонологически текстове очертава известни точки на нееднозначност на концепциите, логическите връзки, отделните понятия и междутекстовите препратки в пределите на този „дял“ от Симеон-Радевото творчество. Проведените интерпретативни процедури би трябвало да определят необходимостта от горната употреба на

кавичките, доколкото лансират хипотезата за незаобиколимата несамотъждественост на тази проблематика. „Македонското“ като мрежа от концептуални схеми може да се артикулира единствено през разподобяването си и препращането извън „собствения“ си обсег, който винаги вече не е негов собствен. Той е „несобствен“, доколкото формулирането на Македонския въпрос се оказва преплетено с множество други интерпретативни редове (засягащи опозициите варварство/ цивилизация, народ/ държава, единство/ разединение, политическо/ общочовешко и пр.) и тяхната неизкоренима нееднозначност. Репрезентирането и коментирането на македонското се оказват впримчени в повторението на заварени идиоми, чиято повторителност подкопава претенцията за референциално-автентичната стойност на заключенията им. С оглед на вече посочените се допуска неразривната преплетеност между македонското и „не-македонското“ като елементи от писмовните механизми на Симеон-Радевата публицистика. Най-сетне посредством прочита на една ранна статията на С. Радев²¹ главата разработва възможността за реинтерпретирането и проблематизацията на схващането за *бунта* като понятийно-аксиологически център и телеологичен ориентир на цялата му македонология.

VIII. Метаистория. Метаисториография

След разглеждането на т. нар. от настоящото изследване македонология в творчеството на Симеон Радев следващият етап при разработването на формите на обществено-политическата процесуалност би трябвало да се състои във фиксирането и интерпретирането на неговите метаисторически или метаисториографски концепции. Подобни концепции непрестанно се извикваха от македонологията, доколкото последната до голяма степен неминуемо проектира конструкциите си в плана на историческото. Следователно и този дискурс носи известни метаисторически и дори метаисториографски залози, които изследването би следвало да проанализира. Симеон Радев не е оставил статия, специфично фокусирана върху излагането на някакъв разказ за развитието на историческите процеси в света. Макар че често отпраща към контекстите на световноисторически тенденции или дори закономерности, когато конструира разкази за събития от българската или европейската история, Симеон-Радевото творчество

²¹ „Малко философия около един любовен роман“ – Във: Вечерна поща, 18. 12. 1902 г., 1-2.

няма статия, посветена на световната история, от която да се добие някаква „цялостна“ представа за завършена световноисторическа концепция. Подобни концепции обаче са налични като фрагментарно множество от пръснати изказвания, между които биха могли да се открият определени взаимовръзки и/ или взаимни различавания. Въпреки че търси взаимните препратки и автотекстуалните „мостове“ между отделните статии и/ или фрагменти, изследването се опитва да удържи полифоничната многообразност от изводими конфигурации на метаисторическото в идиолекта-Радев, което се намира в непрестанна осцилация между противоположни понятия или аксиологически позиции, които никога не намират еднозначните си определения. Също толкова множествена и незатворена се оказва и серията от причинно-следствени двигатели на (световно)историческия процес²². Така се очертава както поредната точка на неопределимост и несамоидентичност на Симеон-Радево творчество, така и общата неединност на българската култура по отношение на ключовия въпрос за същността на историята и структурата на историческите процеси. Последният извод има небезизвестна литературноисторическа значимост, доколкото именно нееднократно са се правили прибързани заключения относно тези черти на тогавашните културни процеси.

IX. Възможно, необходимо, вероятно, случайно. Събитийните връзки в историята

Като продължение на предходната глава се разгръща интерпретацията на модалните категории, използвани в идиолекта-Радев при изобразяването на политико-историческата деятелност. Близкият прочит на този дял от Симеон-Радевата публицистика демонстрира, че в различни текстове идиолектът-Радев се явява склонен да привилегирова различни модуси на действието, съответно и да лансира или имплицира различни представи за политико-историческата събитийност. Последните варират в множество от

²² Вж. напр. Радев, С. „Илюзиите на Турция“ – Във: Вечерна поща, 13. 01. 1909 г., 1; Радев, С. „Оставката на г. Делкасе“ – Във: Вечерна поща, 29. 05. 1905 г., 1; Радев, С. „Необходимите вражди“ – Във: Воля, 26. 05. 1912 г., 1.; Радев, С. „Властта и народът в България. Кърваво сблъскване в Слатина“ – Във: Вечеран поща, 26. 02. 1903. г.,1.

нюанси между случайността²³, вероятността²⁴, непредзададеността, предопределеността²⁵, възможността/ невъзможността²⁶, траенето, променливостта²⁷ и пр. Следователно и въпросът за историческата отговорност, пределите на суверенното действие на субекта и т. н. остава в състояние на множество разнопосочни възможности, които не могат да бъдат обхванати от единно синтетично обобщение. Отново главата добива стойност като културологичен опит, доколкото демонстрира множествеността концепциите за събитийните връзки в история, които биха могли да бъдат употребени от един публицистичен идиолект в началото на ХХ век.

Една от най-открояващите се точки на многообразност и нееднозначност в това творчество се оказва и самата идентичност на историческото писане. В определени текстове С. Радев е склонен сякаш да третира историографията като сериозно-рационален, логически издържан дискурс. Междувременно в други сегменти от автотекстуалния корпус научният статут на историята би могъл открито да не се признава, дори биха могли да се лансират схващания за ненаучност или квазинаучност на историята като познавателна форма. Последните на свой ред следва да повдигнат и въпроса за неустановеността на самата същност на историческия процес като предполагаемия обект на историческото писане. Допускайки третирането на историята като квазинаука, идиолектът-Радев намира аргумент за това главно в непредсказуемостта на историческата събитийност, движена от онтологичните механизми на случайността. Съответно и историографията ще остане с откъслечен и непълен научен статут поради неуловимостта на отредения ѝ обект. В някакъв смисъл тази радикализация на случайността в историята обаче поне до известна степен дава и релевантен инструмент за интерпретирането на самата метаисторическа и метаисториографска работа на идиолекта-Радев, която се оказва също толкова непоследователна, променлива и двусмислена в постановките си.

²³ „Пропорционалното представителство“ – Във: *Вечерна поща*, 27. 01. 1909 г., 1

²⁴ „Съдбата на кабинета на Комба и парламентарните интриги във Франция“ – Във: *Вечерна поща*, 15. 06. 1904 г., 1.

²⁵ „Размишления по изборите“ – Във: *Вечерна поща*, 23. 10. 1903 г., 1.

²⁶ „Сърбия и македонското въстание. V. Сърбия и България“ – Във: *Вечерна поща*, 17. 08. 1903 г., 1.; „Положението в Цариград“ – Във: *Воля*, 13. 10. 1911 г., 1.

²⁷ „Министерската декларация на новия кабинет в Италия“ – Във: *Вечерна поща*, 25. 11. 1903 г., 2.

Х. Подвижният образ: княз/ цар Фердинанд в Симеон-Радевото творчество

Главата стъпва върху досегашните проблематизации на основни понятия като общност, реч, действие, родов пол и пр., за да деконструира един конкретен образ от Симеон-Радевото творчество – образа на Фердинанд I. В потока на анализите се очертава постановка, при която въпреки известни до голяма степен „незаобиколими“ или дори „ясно доловими“ разлики в оценъчната тоналност на текстовете, споменаващи или посветени на Фердинанд, всеки един от тези текстове остава в определен смисъл нееднозначен било поради собствените си реторически ходове, било поради съотносимостта си с несъизмерими предишни автотекстуални серии, отиграваци по един или друг начин образа на Фердинанд. Писането за Фердинанд представлява непроследователна, многократно прекъсвана и разклоняваща се серия от писмени следи, които могат да се подредят хронологически, но не биха могли да образуват цялостни хомогенни дялове. Главата изразява допускането, че тази нееднозначност до голяма степен сякаш ще се дължи на известна прагматична стратегия на Симеон-Радевото изобразяване на Фердинанд и осмислянето на функциите на монарсите, на неговата *монархология*, която в множество случаи ще остава достатъчно критична, за да не може да се обвини с пълни основания в пристрастност, но и достатъчно почтителна (а понякога дори суперлативно ласкателна) към княза/ царя, за да не може да се обвини в противодържавни или антимонархически ориентации. Отношението на Симеон-Радевата публицистика към българския монарх Фердинанд никога не е било еднозначно критично или изцяло отрицателно. Споменаващите Фердинанд статии никога не прибягват до някакво целенасочено експлицитно негово осъждане дори когато посочват грешките на монарха и препоръчват начини за тяхното коригиране. Един от изводите на главата допуска, че различните форми на ограничената двусмисленост на Симеон-Радевото писане за Фердинанд би следвало да се третират като индикации на една *обобщена двусмисленост*, дисеминация на публицистичните изказвания, която остава несводима до някаква разпознаваема и херменевтически преодолима езикова неясност. Итеративността на кодовете и изменяемостта на монархологичния образ еднакво сочат към една обобщена отвореност, незавършимост и трансформируемост на смисъла.

XI. Образование, държава, народ

Главата предприема още веднъж деконструкцията на ключовите понятия народ и държава в рамките на Симеон-Радевата публицистиката посредством интерпретацията на един конкретен случай – изказванията на идиолекта-Радев относно проблематиката на образованието, която към началото на XX век се е очертала като едно от най-съществените явления на българската култура. Проследяват се разнообразните идеи относно образованието и училищната система, които идиолектът-Радев се е показвал склонен да постулира в различни моменти от публицистичната си практика. В частност изследването се съсредоточава около особения случай на Симеон-Радевата реакция спрямо т. нар. университетска криза от 1907 г. По този начин Симеон-Радево творчество се реполитизира в още един аспект, като се полага наново в мрежата от политико-властови противоборства на изучаемия период. Преди всичко обаче изследването на този случай позволява внимателното интерпретиране на взаимовръзките между понятията за интелигенция, учителство, народ, държава, традиция, индивидуалност и пр., чиито разнообразни реторически реализации позволяват да бъде проблематизирана и преосмислена приложимостта на многократно прилаганото към С. Радев клише за неговия национализъм, както и въобще границите на приложимостта на теорията на национализмите като инструмент за литературноисторическото моделиране на идиолектите. В този смисъл публицистичните „проправителствени“ статии на С. Радев върху университетската криза и последвалата полемика за образователната система се очертават като прекалено сложни и смислово нееднозначни, за да бъдат побрани в обяснителните рамки на партийната принадлежност на ресенеца, националистическия му мироглед и пр.

XII. Естетическото: прегъване на лабиринта

Главата се стреми към усложняване и разклоняване на проблематиката на Симеон-Радевите схващания за изкуствата като цяло, за отделните изкуства и за взаимовръзките между тях въз основа на разширяване и близко препрочитане на корпуса от критическите му текстове. Привличането на текстове с естетическа тематика, които не са публикувани в „Художник“, и на единични изказвания върху елементите на

изкуството, явяващи се в текстове с обществено-политическа тематика, разтваря една далеч по-разноречива палитра от концепции, които до голяма степен би трябвало да поставят под въпрос множество разпространени обобщения относно естетическите възгледи на С. Радев. Всичко това води до преценка на множество от обичайно приписваните на Симеон Радев роли в рамките на литературноисторическите процеси от началото на ХХ век. Тази проблематизация минава през разглеждането на някои вече засегнати ключови концептуални оси в Симеон-Радевото творчество като автор/ творчество²⁸, израз/ смисъл, индивид/ колектив и др., които се оказват лишени от стабилни и гарантирани семантични функции. Частноестетическите концепции на идиолекта-Радев остават също толкова неопределими, доколкото той непрестанно се колебае между реализъм и импресионизъм²⁹, нормативизъм и релативизъм³⁰ и пр. Тази понятийна нестабилност позволява и проблематизирането на опитите за литературноисторическа изграждане на представата за единна и съгласувана естетическа система на Симеон-Радевата художествена критика, която да бъде противопоставяна като завършена цялост на други подобни системи от същия период.

ХІІІ. Симеон Радев и д-р Кръстю Кръстев: диалог и несъотносимост

Доразгръщане на подобна проблематизация представлява и реинтерпретацията на „Д-р К. Кръстев като литературен критик“³¹ чрез реконтекстуализирането на студията в перспективата на политическата ангажираност на С. Радев и публицистичните му атаки срещу д-р Кръстев³² и най-сетне – в перспективата на нееднозначността на самата студия. Последната глава от дисертационния труд пристъпва към

²⁸ „Рекламата в литературната търговия във Франция“ – Във: Вечерна поща, 12. 09. 1902 г., 1; „Жозе-Мария де Хередия, литературен силует“ – В: „Художник“, год I, бр. 3-4, 31. 10. 1905 г., 7.

²⁹ „Втората югославянска художествена изложба. Впечатления“ – В: „Художник“, год. II, бр. 1, 20. 09. 1906-1907 г., 9, 13; „Съвременната карикатура във Франция“ – В: „Художник“, год. II, бр. 2, 20. 10. 1906-1907 г., 18.

³⁰ „Театрални бележки. Народен театър. „Крал Лир“, трагедия в 5 действия от Уйлям Шекспир“ – Във: Вечерна поща, 16. 01. 1907 г., 1; „Един закон против порнографията в Белгия“ – Във: Вечерна поща, 04. 12. 1902 г., 1.

³¹ „Д-р Кръстев като литературен критик“ – В: „Художник“, бр. 4-5, год. II, 20. 01. 1907 г.

³² Вж. Арнаудов, М. История на Софийския университет Свети Климент Охридски през първото му полувековие 1888- 1938 г. С.: Придворна печатница, 1939, 260-267; Радев, С. „Професорите и държавата“ – Във: Вечерна поща, 12. 01. 1907 г., 1; Радев, С. „Студентите и университета“ – Във: Вечерна поща, 02. 10. 1907 г., 1.

демонстрирането и допълването на допускането за дисеминираността на Симеон-Радево естетическо писане чрез препрочитането на неговата известна статия, насочена срещу д-р Кр. Кръстев. Интерпретацията проследява траекториите на аргументацията на идиолекта-Радев и в крайна сметка стига до апориите, отключващи нейната смислова нестабилност и подкопавачи предполагаемите ѝ перформативни ефекти. Това така освен всичко и защото статията на Симеон Радев сама изпада в своеобразна перформативно противоречие, доколкото отстъпва безрезервно от експлицитните постановки на първоначално заявения си импресионизъм, доколкото въпреки своята нееднократно постулирана антидогматическа позиция, тя прибъгва – или се оказва принудена да прибегне – до идиоматиката на труизмите и концептуалните форми на известна митология на Истината, винаги вече присъстваща, откриваема, посочима като неопровержим аргумент. В текста на антидогматичната импресионистична студия се вплитат елементите на догматичното, работещи като дискриминативно-монистични критерии, чиито претенции за безусловна валидност същата студия многократно се опитваше да обори с аргумента за субективната литературнотворческа природа на критиката. За да бъде тази постановка легитимирана от присъствието на субективната индивидуалност, последната трябва задължително да бъде снета в „обективната“, нормативна типология на „истинската“ индивидуалност, схващана като оригиналност, неповторимост и суверенна самотъждественост.

XIV. Заключение

Многопосочните интерпретации на Симеон-Радево творчество, проведени в рамките на дисертационния труд, имаха за цел да демонстрират неговата комплексност. Последната се състои в неразрешимата нееднозначност и смислова неустановимост на съставлящите го текстове, чиито автотекстуални взаимодействия не дават единна, хомогенна или завършена цялост, която би могла да бъде безусловно снета и обобщена чрез определено понятийно-терминологично назоваване. Разглеждайки различни квазитематични сектори от идиолекта-Радев (политика, журналистика, история, образование, македонски въпрос, женски въпрос, изкуство и литература, дипломация, реторика и т. н.), изследването се опита да демонстрира несводимостта на множеството от текстове към единна синтетична система. Всяко едно квазитематично поле се оказва

неопределимо, доколкото съставките му разтварят маршрути за разподобяването му и преосмислянето на основните му постулати. В реда на тези изводи изследването изказва и някои хипотези относно валидността не само на литературноисторическите, но и относно политико-идеологически употреби на името *Симеон Радев*, които редуцират многообразността и разностранността на свързаното с него творческо наследство. В този смисъл продължителният обходен път на труда цели възвръщането на потенциалността на Симеон-Радевото творчество, превръщайки го в отворен проблем и преутвърждавайки неразрешимостта на неговата нееднозначност. Същевременно обаче идиолоктологичното изследване има и определени културологични залози, доколкото, макар и концентрирано премного върху единичното

XV. Приноси на дисертационния труд

- първо и за момента единствено обстойно изследване на Симеон-Радевата публицистика от най-продуктивния му творчески период в началото на XX век (1900-1912 г.);

- обстойно изследване на представите за историята, историческите процеси, двигателите на историческото развитие и историографското писане в творчеството на С. Радев, включително и усложняването на тези представи посредством привличане на периферни публицистични материали;

- обстойно изследване на развоя на отношенията между С. Радев и Фердинанд I на базата на публицистични и архивнодокументални материали, както и интерпретация на многообразните представи за фигурата на монарха;

- обстойно изследване на македонската тема в Симеон-Радевата публицистика, позволяващо реинтерпретиране на улегналите представи по въпроса посредством демонстрацията на сложността и многообразността на проблема;

- контекстуализиране на реторическите творби на С. Радев в условията на техните политически залози и демонстриране на подривните потенциали на свързаността между реторическото и политологическото;

- интерпретация на родовополовата проблематика, обвързването ѝ с родовополовите маркери на политическото и реторическото и

демонстрирането на дисеминацията на родовополовите опозиции в Симеон-Радевото творчество;

- преосмисляне на представите за политическите възгледи на С. Радев посредством преразглеждането на статиите му върху образованието, по време и след университетската криза и върху въпроса за образованието;

- усложняване и коригиране на наложени представи за реторическото творчество на С. Радев посредством привличането на периферни извазвания върху ораторското изкуство;

- усложняване и коригиране на наложени представи за естетическите възгледи на С. Радев посредством привличането на периферни металитературни конструкции;

- преразглеждане на „класическия“ литературноисторически въпрос за атаката на Симеон Радев срещу литературнокритическото творчество на д-р Кр. Кръстев посредством близко четене на известната студия и привличане на публицистични материали от политическо естество;

- усложняване на представата за българската култура преди Първата световна война посредством демонстрирането на многообразието от несъизмерими възможни дискурси;

- преформулиране на литературноисторическото понятие за култура с оглед на автотекстуалистката теория и литературната теория на моделите;

- преосмисляне на методологическия апарат на литературноисторическата наука посредством прибегването до преразглеждането на нейните лингвофилософски и литературнотеоретични основания;

- разработване на проблема за теоретичните пресупозиции на литературната история и преначертаване на литературноисторическия емпиризъм като граница на нейното научнодисциплинарно поле;

- допълване и нататъшна разработка на литературната теория на автотекстуалността в перспективата на взаимоотношенията между идиолекта и културния процес.

Цитирана литература:

Barthes, R. *The Rustle of Language*. University of California Press, Berkeley & Los Angeles, 1986

Bhabha, H. *The Location of Culture*. London & New York: Routledge, 1994

Blumenberg, Hans. *Shipwreck with Spectator. Paradigm of a Metaphore of Existence*. Cambridge & London: MIT Press, 1997

Derrida, J. *Acts of Literature*. Routledge: London & New York, 1992

Derrida, J. *Derrida, Jacques. Dissemination*, The Athleon Press, London, 1981

Арnaudов, М. *История на Софийския университет Свети Климент Охридски през първото му полустолетие 1888-1938 г.* С.: Придворна печатница, 1939

Барт, Р. *Въображението на знака*. С.: Народна култура, 1991

Женет, Ж. *Фигури*. С.: Фигура, 2001

Кирова, М. *Българска литература от Освобождението до Първата световна война, част 1*. С: Колибри, 2016

Коларов, Радосвет. *Повторение и сътворение. Поетика на автотекстуалността*. С.: Просвета, 2009

Латур, Б. *Реасемблиране на социалното*. С.: Изток-Запад, 2007

Неделчев, М. *Литературноисторическата реконструкция*. С.: Просвета, 2011

Пелева, И. *Възраждания. Българистични студии*. С.: Литературен вестник, 1999

Тенев, Д. *Фикция и образ. Модели*. Пл.: Жанет-45, 2012

Тенев, Д. *Отклонения. Опити върху Жак Дерида*. С.: Изток-Запад, 2013

Хранова, А. *Езикът и неговите речи*. С.: Фигура, 2000

Шолце, В. „Строителите на съвременна България”: въвеждане извън национализма“ – Във: *Филологически форум*, бр. 1 (5), 2017

Шолце, В. „Преплитане на преплетеното“ – В: *Colloquia Comparativa Litterarum*, Vol. 4, № 1, 2018

Радев, С. „Рекламата в литературната търговия във Франция“ – Във: Вечерна поща, 12. 09. 1902

Радев, С. „Един закон против порнографията в Белгия“ – Във: Вечерна поща, 04. 12. 1902

Радев, С. „Малко философия около един любовен роман“ – Във: Вечерна поща, 18. 12. 1902

Радев, С. [Snobinette]. „Беседи на една парижанка върху модата“ – Във: Вечерна поща, 22. 12. 1902

Радев, С. „Властта и народът в България. Кърваво сблъскване в Слатина“ – Във: Вечеран поща, 26. 02. 1903

Радев, С. [Snobinette]. „Беседи на една парижанка върху модата“ – Във: Вечерна поща, 23. 06. 1903

Радев, С. [Snobinette]. „Беседи на една парижанка върху модата“ – Във: Вечерна поща, 29. 06. 1903

Радев, С. „Сърбия и македонското въстание. V. Сърбия и България“ – Във: Вечерна поща, 17. 08. 1903

Радев, С. „Размишления по изборите“ – Във: Вечерна поща, 23. 10. 1903

Радев, С. „Министерската декларация на новия кабинет в Италия“ – Във: Вечерна поща, 25. 11. 1903

Радев, С. „Съдбата на кабинета на Комба и парламентарните интриги във Франция“ – Във: Вечерна поща, 15. 06. 1904

Радев, С. [Snobinette]. „Беседи на една парижанка върху модата. В Двореца на Жената“ – Във: Вечерна поща, 17. 02. 1905

Радев, С. „Оставката на г. Делкасе“ – Във: Вечерна поща, 29. 05. 1905

Радев, С. „Жозе-Мария де Хередия, литературен силует“ – В: „Художник“, год I, бр. 3-4, 31. 10. 1905

Радев, С. „Втората югославянска художествена изложба. Впечатления“ – В: „Художник“, год. II, бр. 1, 20. 09. 1906-1907

Радев, С. „Съвременната карикатура във Франция“ – В: „Художник“, год. II, бр. 2, 20. 10. 1906-1907 г., 18.

- Радев, С. „Професорите и държавата“ – ВЪВ: Вечерна поща, 12. 01. 1907
- Радев, С. „Театрални бележки. Народен театър. „Крал Лир“, трагедия в 5 действия от Уилям Шекспир“ – ВЪВ: Вечерна поща, 16. 01. 1907
- Радев, С. „Студентите и университета“ – ВЪВ: Вечерна поща, 02. 10. 1907
- Радев, С. „Илюзиите на Турция“ – ВЪВ: Вечерна поща, 13. 01. 1909
- Радев, С. „Пропорционалното представителство“ – ВЪВ: Вечерна поща, 27. 01. 1909
- Радев, С. „Предизборните агитации и общественото настроение“ – ВЪВ: Воля, 27. 04. 1911
- Радев, С. „Народното вълнение в България и мерките на правителството“ – ВЪВ: Воля, 10. 05. 1911
- Радев, С. „Анкетата на един социалист в Македония“ – ВЪВ: Воля, 22. 07. 1911
- Радев, С. „Положението в Цариград“ – ВЪВ: Воля, 13. 10. 1911
- Радев, С. „Принципите и държавата“ – ВЪВ: Воля, 25. 02. 1912
- Радев, С. „Трите основни стремления на съвременните държави“ – ВЪВ: Воля, 19. 02. 1912
- Радев, С. „Катастрофата с „Титаник““ – ВЪВ: Воля, 14. 04. 1912
- Радев, С. „Необходимите вражди“ – ВЪВ: Воля, 26. 05. 1912